

Εξωχώριες εταιρείες (offshore companies) και ελληνική έννομη τάξη*

Αγγέλου Π. Μπώλου

Επίκουρου Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου, Δικηγόρου

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

1. Η έννοια της offshore εταιρείας¹ βρίσκεται τις τελευταίες δεκαετίες, άλλοτε με λιγότερη και άλλοτε με περισσότερη έμφαση, στο προσκήνιο του δημόσιου διαλόγου. Το γεγονός αυτό δεν είναι ασφαλώς διόλου τυχαίο, καθώς από πλείστες δημόσιες αναφορές στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αποκαλύπτεται ότι στα μεγαλύτερα οικονομικοπολιτικά σκάνδαλα της νεότερης ελληνικής μεταπολιτευτικής ιστορίας, εμπλέκονται μια ή (κατά κανόνα) περισσότερες offshore εταιρείες κατά τη μεταφορά, απόκρυψη και «λεύκανση» παράνομων κεφαλαίων². Η διασύνδεση αυτή των υπεράκτιων εταιρειών με τη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες έχει οδηγήσει το νομικό κόσμο και την κοινή γνώμη εν γένει σε μια συνειρμική ταύτιση των εν λόγω εταιρικών σχημάτων με τη διαδικασία «ξεπλύματος» βρόμικου χρήματος ή με τη διενέργεια διάφορων άλλων αξιόποινων πράξεων. Παράλληλα έχει καλλιεργήσει στην πλειοψηφία των κρατών του δυτικού κόσμου μια έντονη καχυποψία και επιφυλακτικότητα ως προς την υιοθέτηση ενός offshore θεσμικού πλαισίου στην εθνική τους επικράτεια³.

* Η παρούσα μελέτη συνιστά επεξεργασμένη μορφή προφορικής εισήγησης που δόθηκε στις 4.3.2013 στο Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, στο πλαίσιο των επιστημονικών διαλέξεων του *Ιδρύματος Διεθνών Νομικών Μελετών Καθηγητού Ηλίας Κρίστη* και Δρ. Αναστασίας Σαμαρά-Κρίστη.

1. Ειδικότερα για την ορολογία και το περιεχόμενο της έννοιας, βλ. κατωτ. πλαγιαριθ. 5.

2. Βλ. εντελώς ενδεικτικά την υπόθεση Siemens, τα εξοπλιστικά προγράμματα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, το Βατοπέδι, τα δομημένα ομόλογα των ασφαλιστικών ταμείων, την υπόθεση της Proton Bank, την υπόθεση των στημένων ποδοσφαιρικών αγώνων. Για τη παιδαλώδη διαδρομή του μαύρου χρήματος μέσω εξωχώριων εταιρειών στην υπόθεση Siemens, βλ. Τέλλου γ λ ο υ, Το Δίκτυο - Φάκελος Siemens, 2009, 102 επ.

3. Πρβλ. Δ ο ύ β λ η, Η ελληνική νομοθεσία για τις εξωχώριες (off-shore) επιχειρήσεις, ΕΤρΑΧρΔ 1996, 16.

2. Πράγματι, όπως θα δούμε αναλυτικά παρακάτω, οι εξωχώριες εταιρείες εξαιτίας των πλεονεκτημάτων που παρέχουν στον ιδρυτή τους, όπως είναι λ.χ. η απουσία περιουσιακού ελέγχου «πρόθεν έσχες», η τήρηση ανωνυμίας ως προς τα πρόσωπα των πραγματικών δικαιούχων, η ευκολία ίδρυσης, η απουσία αυστηρών εταιρικών και εν γένει εποπτικών ρυθμίσεων, έχουν αναδειχθεί σε ένα ιδιαίτερα ελκυστικό «εργαλείο» για τη διενέργεια παράνομων και εγκληματικών δράσεων⁴. Η διασύνδεσή τους όμως με τη διαδικασία του «ξεπλύματος»⁵, την απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων ή την φοροαποφυγή από επαχθείς φορολογικές επιβαρύνσεις αποκαλύπτει μόνο ένα μέρος της αλήθειας. Και τούτο διότι τα προαναφερόμενα πλεονεκτήματα, προεξάρχοντος εκείνου της μηδενικής ή χαμηλής φορολόγησης, υπηρετούν και ενισχύουν την κερδοφορία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού και χρηματοοικονομικού κεφαλαίου⁶, όπως τούτο αποτυπώνεται με χαρακτηριστικό τρόπο στα υφιστάμενα στατιστικά στοιχεία. Αυτά αποκαλύπτουν, έστω και κατά προσέγγιση, το τεράστιο εύρος των διακινούμενων κεφαλαίων στην «αφανή» αυτή παγκόσμια οικονομία.

3. Συγκεκριμένα, τα περιουσιακά στοιχεία που κατέχουν offshore εταιρείες φαίνεται να αγγίζουν το 1/3 περίπου του συνολικού παγκόσμιου ενεργητικού, ενώ μέσα από υπεράκτιες εταιρείες διακινείται το 50% του παγκόσμιου εμπορίου⁷. Πάνω

4. Πρβλ. σχετικά Ζέρβα, Εξωχώριες εταιρείες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες, ΠοινΔικ 2001, 1046.

5. Σχετικά, Workman, The Use of Offshore Tax Havens for the Purpose of Criminally Evading Income Taxes, J Crim Law Crim 1982, 675.

6. Όπως θα καταδειχθεί παρακάτω (βλ. πλαγιαριθμ. 12), ένας από τους βασικούς πυλώνες δραστηριοποίησης των offshore εταιρειών είναι η παροχή χρηματοπιστωτικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

7. http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?idcat=2.

από το 50% των τραπεζικών στοιχείων ενεργητικού και το 1/3 των άμεσων ξένων επενδύσεων από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες δρομολογείται μέσα από υπεράκτιες δικαιοδοσίες⁸. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) εκτιμούσε το 2010 ότι η συνολική αξία των στοιχείων ενεργητικού μόνο των μικρών νησιωτικών χρηματοπιστωτικών κέντρων ανερχόταν συνολικά στα 18 τρισεκατομμύρια δολάρια⁹. Σύμφωνα με άλλες εκτιμήσεις το ποσό αυτό ανέρχεται στα 21 έως και 32 τρισεκατομμύρια δολάρια¹⁰. Ασφαλώς, η εκρηκτική αύξηση των υπεράκτιων οικονομικών κέντρων (Offshore Financial Centres - OFCs), ειδικά δε μετά τη δεκαετία του 1960, συνδέεται αναπόσπαστα με τη διεθνοποίηση και εν γένει την παγκοσμιοποίηση των χρηματοοικονομικών συναλλαγών, επιτείνοντας τον ανταγωνισμό των εννόμων τάξεων¹¹ και την εμπορευματοποίηση της εθνικής κυριαρχίας¹². Σε κάθε περίπτωση πάντως η δημιουργηθείσα κατάσταση και το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των offshore δικαιοδοσιών φαίνεται να έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην αδιαφάνεια των αγορών¹³, στην επιτάχυνση και μεταφορά των οικονομικών κρίσεων στις κοινωνικά ασθενέστερες τάξεις, καθώς και στη σταδιακή διάβρωση της φορολογικής βάσης των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών¹⁴.

4. Οι πρώτες αυτές διαπιστώσεις αναδεικνύουν το ερώτος των κρίσιμων ζητημάτων που αναφέρονται στο πλαίσιο της εξεταζόμενης προβληματικής. Υπό το πρίσμα αυτό, η παρούσα μελέτη περιορίζεται στο να αναδείξει το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο των offshore εταιρειών με αναφορά στην έννοια, στην ιστορική προέλευση, καθώς και

στους τομείς δράσης των εταιρειών αυτών (B), προκειμένου να εντοπισθούν στη συνέχεια ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα και να καταγραφεί η διασύνδεσή τους με τον θεσμό του Trust (Γ). Ειδικό βάρος θα δοθεί τέλος στην αντιμετώπιση των offshore εταιρειών από την ελληνική έννομη τάξη σε επίπεδο εταιρικού και φορολογικού δικαίου, ενώ σε επίπεδο ποινικού δικαίου θα αναδειχθεί το ζήτημα της εμπλοκής Πιστωτικών Ιδρύματα ή νομικών επαγγελματιών, όπως είναι εκείνο του δικηγόρου και του συμβολαιογράφου, σε συναλλαγές με υπεράκτιες εταιρείες (Δ)¹⁵.

B. Έννοια, ιστορική προέλευση, τομείς δραστηριοποίησης

I. Εννοιολογική προσέγγιση

5. Μια επισκόπηση της ελληνικής θεωρίας και νομολογίας καθιστά σαφές ότι η έννοια του αγγλικού όρου *offshore company* δεν έχει αποδοθεί στην ελληνική του έκδοση, δηλαδή στην ελληνική μετάφραση, με μια και μόνον αντιστοιχία. Αντιθέτως, σε πλείστα νομικά κείμενα, όπως λ.χ. σε δικαστικές αποφάσεις, σε αιτιολογικές εκθέσεις νόμων ή νόμους, σε επιστημονικές μελέτες, συναντούμε μια εννοιολογικά παράλληλη ή ταυτόσημη χρήση των όρων «εξωχώρια» ή «υπεράκτια» ή «υπερώρα» ή «υπερπόντια» εταιρεία¹⁶. Ανεξάρτητα από τις υφιστάμενες μεταφραστικές εκδοχές, και πέρα από το γεγονός ότι φαίνεται να έχουν

8. Palan/Murphy/Chavagneux, *Tax Havens: How Globalization Really Works*, Cornell University, 2010, 51.

9. Palan/Murphy/Chavagneux (2010), 51.

10. Shaxson (2011), 31 επ.

11. Χριστοδούλου Φ., Προλεγόμενα στην προβληματική των υπεράκτιων εταιριών, ΔΕΕ 2001, 568.

12. Rose/Spiegel, *Offshore Financial Centres: Parasites or Symbionts?*, Econ J 2007, 1310 · Palan, *Tax Havens and the Commercialization of State Sovereignty*, Inter Organ 2002, 151.

13. Σχετικά, βλ. European Central Bank (ECB), *The Implication of Hedge Funds for Financial Stability*, 2004, passim.

14. Χριστοδούλου Φ., ΔΕΕ 2001, 568.

15. Όπως προκύπτει από το άρθρο 5 § 1 στοιχ. ιγ' του ν. 3691/2008 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/166/5.8.2008), οι δικηγόροι και οι συμβολαιογράφοι εντάσσονται ρητά στα πρόσωπα που υπόκεινται στις υποχρεώσεις του εν λόγω νόμου. Ως προς το ζήτημα αυτό, βλ. αναλυτικά κατωτ. πλαγιαριθ. 26.

16. Πάντως, στην ελληνική νομολογία συναντάται συχνά ο όρος «υπεράκτια» εταιρεία, βλ. ενδεικτικά ΕφΠειρ 601/ 2011, ΔΕΕ 2012, 30 · ΜΠρΠειρ 2166/2011, ΝοΒ 2012, 98. Ως προς τις έννοιες αυτές, βλ. και Παμπούκη Χ., *Οι Υπεράκτιες (Offshore) εταιρίες στο ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο*, ΔΕΕ 2001, 965. Όμως, ο Έλληνας νομοθέτης, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, φαίνεται να υιοθετεί στις έως τώρα νομοθετικές παρεμβάσεις του την έννοια της εξωχώριας εταιρείας, η οποία συναντάται συχνότατα και στη θεωρία.

καθιερωθεί εξαιτίας της συχνής χρήσης στα ανωτέρω νομικά κείμενα και στις συναλλαγές οι όροι της εξωχώριας ή υπεράκτιας εταιρείας¹⁷, καθίσταται ήδη σε γραμματολογικό επίπεδο σαφές, ότι η εξωδαφική διάσταση των συγκεκριμένων εταιρικών μορφωμάτων, δηλαδή η εξ' ορισμού διάσταση μεταξύ του τόπου ίδρυσης και του τόπου λειτουργίας τους είναι το στοιχείο εκείνο που αποδίδεται με εύστοχο τρόπο στις προαναφερόμενες ελληνικές μεταφράσεις.

6. Στο ελληνικό δίκαιο, και ειδικότερα σε επίπεδο νομοθεσίας, ανευρίσκουμε έναν πρώτο ορισμό της εξωχώριας εταιρείας στην αιτιολογική έκθεση του φορολογικού νόμου 3091/2002¹⁸. Εκεί αναφέρεται ότι: «ως εξωχώριες (offshore) έχει επικρατήσει διεθνώς να θεωρούνται εταιρείες που δεν έχουν δραστηριότητα στη χώρα στην οποία φέρονται ότι έχουν την καταστατική τους έδρα και των οποίων οι μετοχές ή τίτλοι παραστατικοί ιδιοκτησίας είναι κατά κανόνα ανώνυμοι. Για τις χώρες αυτές έχει επικρατήσει διεθνώς ο όρος φορολογικός παράδεισος, γιατί επιτρέπει τη μη φορολόγηση της εξωχώριας εταιρείας ή τη φορολόγησή της κατά τρόπο ευνοϊκό». Στον ίδιον «καμβά» και μέχρι το 2010 συναντάμε τον ορισμό της εξωχώριας εταιρείας στο άρθρο 31 § 1 στοιχ. στ' του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ)¹⁹. Εκεί οριζόταν ως εξωχώρια «η εταιρεία που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και με βάση τη νομοθεσία της οποίας δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε άλλες χώρες και απολαμβάνει ιδιαίτερα ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης»²⁰. Μετά

το 2010 και με τις επελθούσες μεταβολές που επέφερε ο ν. 3842/2010²¹, ο όρος της εξωχώριας εταιρείας απαλείφεται οριστικά από το κείμενο του νόμου και η εμπλοκή μιας υπεράκτιας εταιρείας με την ελληνική φορολογική νομοθεσία γίνεται πλέον σύμφωνα με το άρθρο 51 Α του ΚΦΕ βάσει της διάκρισης μεταξύ μη συνεργάσιμων κρατών στον φορολογικό τομέα και κρατών με προνομιακό φορολογικό καθεστώς²².

7. Οι ανωτέρω νομοθετικές πρωτοβουλίες καταδεικνύουν ότι ο Έλληνας (φορολογικός) νομοθέτης έχει διασυνδέσει πρωτίστως τις υπεράκτιες εταιρείες με την έννοια του «φορολογικού παραδείσου», δεδομένου ότι οι μηδενικοί ή οι εξαιρετικά χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές αποτελούν βασικό μέγεθος και ιδιάζον γνώρισμα των offshore δικαιοδοσιών. Βέβαια, το γεγονός αυτό δεν πρέπει να οδηγεί σε λανθασμένα συμπεράσματα, ότι δηλαδή η έννοια του «φορολογικού παραδείσου» επικαλύπτεται απόλυτα με την έννοια της υπεράκτιας εταιρείας. Μολονότι το φορολογικό σκέλος επηρεάζει ασφαλώς σε καθοριστικό βαθμό την επιλογή της δικαιοδοσίας σύστασης, εντούτοις δεν είναι το μοναδικό κριτήριο που λαμβάνεται υπόψη στη διεθνή πρακτική, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω. Υπό το πρίσμα αυτό, ως εξωχώρια πρέπει να θεωρηθεί η εταιρεία εκείνη στην οποία αφενός μεν υφίσταται εξ' ορισμού διάσταση μεταξύ του τόπου ίδρυσης και του τόπου λειτουργίας της, αφετέρου δε ιδρύεται σε δικαιοδοσίες που προσφέρουν διόδους διαφυγής από τις νομικές υποχρεώσεις που συνεπάγεται η ένταξη ενός ατόμου ή μιας επιχείρησης (ενός φυσικού ή νομικού προσώπου) σε μια συντεταγμένη Πολιτεία, όπως είναι λ.χ. η καταβολή των αναλογούντων φόρων, η εφαρμογή αναγκαστικών διατάξεων του κληρονομικού ή του εταιρικού δικαίου, η υπαγωγή των χρηματοπιστωτικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών σε συγκεκριμένο κανονιστικό (εποπτικό) πλαίσιο κ.ο.κ.

17. Στην παρούσα μελέτη οι όροι εξωχώρια ή υπεράκτια εταιρεία χρησιμοποιούνται εκ παραλλήλου με ταυτόσημο εννοιολογικά περιεχόμενο.

18. «Απλουστεύσεις και βελτιώσεις στη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/330/24.12.2002).

19. «Κύρωση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος» (ΦΕΚ/Α/151/16.9.1994).

20. Είναι προφανές ότι ο Έλληνας φορολογικός νομοθέτης εστιάζει στον χαμηλό ή ακόμη και μηδενικό φορολογικό συντελεστή, επιβεβαιώνοντας τη διασύνδεση των εξωχώριων εταιρειών με την έννοια του «φορολογικού παραδείσου». Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΟΣΑ (= Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) ως «φορολογικός παράδεισος» (tax haven, paradise fiscal) νοείται η δικαιοδοσία που παρέχει τη δυνατότητα αποφυγής καταβολής φόρων, οι οποίοι θα έπρεπε διαφορετικά να καταβληθούν σε άλλο κράτος.

21. «Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/58/23.4.2010).

22. Το άρθρο 51Α, όπως διαμορφώθηκε με την § 1 του άρθρου 78 του ν. 3842/2010, ισχύει από 1.1.2010, σύμφωνα με την § 5 του ίδιου άρθρου.

II. Ιστορική αναδρομή

8. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ευχερέστερη κατανόηση του ρόλου των υπεράκτιων εταιρειών στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι αποκτά μια σύντομη αναδρομή στην ιστορική τους πορεία και εξέλιξη. Η ιστορική αυτή αναφορά χωρίζεται σε τρία στάδια, τα οποία φαίνεται να λειτουργούν μεταξύ τους ως συγκοινωνούντα δοχεία. Το καθένα είχε τη δική του συμβολή στη διαμόρφωση του σημερινού status quo των υπεράκτιων οικονομικών κέντρων. Η πρώτη (πρώιμη) φάση δημιουργίας εξωχώριων εταιρειών εντοπίζεται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στις Αμερικανικές Πολιτείες του New Jersey και του Delaware²³. Συγκεκριμένα, η Πολιτεία του New Jersey, προκειμένου να προσελκύσει εταιρείες από άλλες Πολιτείες των ΗΠΑ²⁴, αποσκοπώντας με τον τρόπο αυτό να ενισχύσει το δημόσιο ταμείο, θέσπισε ένα νομοθετικό πλαίσιο, που προέβλεπε ευκολίες σύστασης και εγκατάστασης εταιρειών στην επικράτειά της, συνδέονταν δε με την επιβολή ενός και μόνο ευνοϊκού φόρου εγκατάστασης. Λίγο καιρό αργότερα ακολούθησε στην ίδια Πολιτεία η θέσπιση της νομοθεσίας περί ομίλων (1899), η οποία έδινε τη δυνατότητα της μειωμένης απόδοσης φόρων εξαιτίας της ενδοομιλικής τιμολόγησης (transfer pricing). Η επιτυχημένη αυτή πορεία του New Jersey αποτέλεσε το κανονιστικό πρότυπο που ακολούθησε λίγο καιρό αργότερα και η Πολιτεία του Delaware.

9. Από τη δεκαετία του 1920 και μετά ξεκινά το δεύτερο στάδιο εξέλιξης των υπεράκτιων εταιρειών. Το αμερικανικό μοντέλο περνάει πλέον σε ευρωπαϊκό έδαφος, ειδικότερα δε στα ελβετικά καντόνια, με πρωτοπόρο εκείνο του Zug, γειτονικό καντόνι με εκείνο της Ζυρίχης. Κατά την περίοδο αυτή διαπιστώνεται μια σημαντική άνθηση των Ιδρυμάτων (Foundation, Anstalt) και των εταιρειών καταπιστευματικής διαχείρισης κεφαλαίων στο τρίγωνο Ελβετία, Λιχτενστάιν, Λουξεμβούργο. Παράλληλα, η θέσπιση του αυστηρού

ελβετικού τραπεζικού απορρήτου το 1934²⁵ λειτουργεί ενισχυτικά κατά τη διαδικασία προσέλκυσης κεφαλαίων από ολόκληρο τον Πλανήτη, ενώ αναδεικνύεται σε περαιτέρω βασικό πυλώνα της νομικής διάρθρωσης των offshore δικαιοδοσιών, καθώς έρχεται να συμπληρώσει τα ήδη υφιστάμενα πλεονεκτήματα των δικαιοδοσιών που αναπτύχθηκαν στις Πολιτείες του New Jersey και του Delaware. Πρέπει να σημειωθεί ότι το αυστηρό τραπεζικό απόρρητο της Ελβετίας²⁶ υπήρξε καθοδηγητικό πρότυπο και για άλλες εξωχώριες δικαιοδοσίες, οι οποίες είτε το ακολούθησαν πιστά αντιγράφοντάς το, είτε το αυστηροποίησαν ακόμη περισσότερο.

10. Το τρίτο και καθοριστικότερο στάδιο άνθησης των εξωχώριων εταιρειών κατά τις τελευταίες δεκαετίες (και μέχρι σήμερα) συνδέεται με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής αγοράς στο City του Λονδίνου

25. Βλ. το άρθρο 47 του ομοσπονδιακού ελβετικού νόμου περί Τραπεζών και Ταμειωτηρίων του 1934 (Bundesgesetz vom 8. November 1934 über die Banken und Sparkassen, BankG, SR 952.0). Για το ελβετικό τραπεζικό απόρρητο, βλ. Mueller, *The Swiss Banking Secret: From a Legal View*, ICLQ 1969, 360· Μπώλος/Arnold, *Το ζήτημα των ελληνικών καταθέσεων στην Ελβετία - Το ελβετικό τραπεζικό απόρρητο, η διασυνοριακή ανταλλαγή τραπεζικών πληροφοριών και η φορολόγηση των ελληνικών καταθέσεων σε Πιστωτικά Ιδρύματα της Ελβετίας*, ΔΕΕ 2012, 301 επ.

26. Το άρθρο 47 § 1 του ελβετικού Τραπεζικού Νόμου (ελβΤΝ) προβλέπει ως ειδική ποινική διάταξη ποινή φυλάκισης μέχρι τρία χρόνια ή χρηματική ποινή σε όποιον από πρόθεση αποκαλύπτει ένα μυστικό, το οποίο του έχουν εμπιστευτεί ή έχει υποπέσει στην αντίληψή του υπό την ιδιότητά του ή εξαιτίας αυτής ως οργάνου, υπαλλήλου, εντολοδόχου ή εκκαθαριστή Τράπεζας, καθώς και ως οργάνου ή υπαλλήλου ελεγκτικής εταιρείας. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και εκείνος που αποπειράται να υποκινήσει σε παραβίαση του επαγγελματικού απορρήτου, ενώ όποιος ενεργεί εξ αμελείας τιμωρείται με χρηματικό πρόστιμο, το οποίο μπορεί να φτάσει μέχρι και τα 250.000 ελβετικά φράγκα (άρθρο 47 § 2 ελβΤΝ). Η παραβίαση του επαγγελματικού απορρήτου τιμωρείται ακόμη και μετά το πέρας της διοικητικής ή υπηρεσιακής σχέσης ή της άσκησης του συγκεκριμένου επαγγέλματος (άρθρο 47 § 4 ελβΤΝ), ενώ η κάμψη του διατυπώνεται ρητά στην ειδική ρύθμιση του άρθρου 47 § 5 ελβΤΝ σύμφωνα με την οποία «διατηρούνται σε ισχύ οι ομοσπονδιακές διατάξεις και οι διατάξεις των καντονίων σχετικά με το καθήκον μαρτυρίας και την υποχρέωση πληροφόρησης ενώπιον των Αρχών».

23. Βλ. σχετικά Palan/Murphy/Chavagneux, *Der Aufstieg der Offshore-Welt und ihre verschiedene Facetten*, σε: Ötsch/Di Pauli (Hrsg.), *Räume der Offshore-Welt. Steueroasen und Offshore-Zentren in Europa*, 2009, 47 επ.

24. Όπως ήταν εκείνες της γειτονικής Πολιτείας της Νέας Υόρκης.

προς τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Η εν λόγω αγορά προέκυψε ουσιαστικά μέσα από μια άτυπη συμφωνία μεταξύ της Τράπεζας της Αγγλίας (Bank of England) με τις εμπορικές τράπεζες του City, ότι κάθε συναλλαγή μέσω Λονδίνου μεταξύ δύο μη-κατοίκων (non-residence) σε ξένο νόμισμα -κατά τον τότε χρόνο θέσπισης της Ευρωπαϊκής κυρίως σε δολάριο- δεν θα υπόκεινται στο βρετανικό κανονιστικό πλαίσιο. Βέβαια, η ανωτέρω συμφωνία φαίνεται να συνδέεται με τη νομισματική κρίση της αγγλικής λίρας κατά τα έτη 1956-57, η οποία πρέπει να ειπωθεί σε συνδυασμό με την φημολογία περί «κατασκευής» της συγκεκριμένης κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα δυσαρεστημένες με τη βρετανική και τη γαλλική εισβολή στην Αίγυπτο και την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από τον Νάσερ²⁷. Δεν πρέπει επίσης να παροράται ότι η γέννηση της Ευρωπαϊκής αγοράς, δηλαδή μιας αγοράς που δεν αφορά σε μια γεωγραφικά καθορισμένη διεθνή χρηματοπιστωτική αγορά, αλλά σε διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων σε ξένο νόμισμα με εταίρους από ολόκληρη τον κόσμο²⁸, συνδέεται και με την προσπάθεια υπονόμησης του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods με βάση το δολάριο, καθώς και με την προσπάθεια παράκαμψης των νομισματικών και συναλλαγματικών περιορισμών που τέθηκαν στην ομώνυμη συνδιάσκεψη. Η διασύνδεση των offshore δικαιοδοσιών με την Ευρωπαϊκή γίνεται εμφανής, όταν οι υπερπόντιες κτήσεις του βρετανικού στέμματος²⁹, μετά τη γεωγραφική συρρίκνωση του βρετανικού imperium, μετατρέπονται σε offshore δικαιοδοσίες, υποκείμενες στον βρετανικό έλεγχο, και τίθενται στις υπηρεσίες του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού και χρηματοοικονομικού συστήματος, αναδεικνύοντας τη Μ. Βρετανία, και ειδικά το City του Λονδίνου, σε παγκόσμιο οικονομικό κέντρο. Μετά τη δεκαετία του 1970 αρχίζει να γίνεται εμφανής η τάση εμπορευματοποίησης της εθνικής κυριαρχίας μικρών εξωτικών και ελεγχόμενων από «προστάτιδες» δυνάμεις νησιών (κρατιδίων), τα οποία αποσκοπώντας στην οικονομική τους ανάπτυξη ανακαλύπτουν τον κόσμο των υπεράκτιων εταιρειών και μετατρέπονται σταδιακά σε υπεράκτια οικονομικά κέντρα³⁰.

11. Σήμερα απαριθμούνται παγκοσμίως περίπου 70 offshore δικαιοδοσίες, οι οποίες προσπαθούν να καρπωθούν ένα κομμάτι από την πίτα των τρισεκατομμυρίων δολαρίων που διακινούνται μέσω αυτών. Γεωγραφικά θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε 5 μεγάλες κατηγορίες: α) στις offshore δικαιοδοσίες της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής³¹, β) στις offshore δικαιοδοσίες της Ασίας και της Ωκεανίας³², γ) στις offshore δικαιοδοσίες της Μ. Ανατολής³³, δ) στις offshore δικαιοδοσίες της Αφρικής³⁴ και τέλος ε) στις offshore δικαιοδοσίες της Ευρώπης³⁵. Σε σχέση με τα παραπάνω πρέπει να σημειωθεί ότι και η Ελλάδα με τον α.ν. 89/1967 «περί εγκαταστάσεως εν Ελλάδι αλλοδαπών εμποροβιομηχανικών εταιριών»³⁶, όπως αυτός ισχύει σήμερα, διαθέτει θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση και λειτουργία εξωχώριων εταιρειών, το οποίο δεν έχει αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς θέτει μια σειρά από περιοριστικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του, όπως λ.χ. την απασχόληση στην

30. Εδώ εντάσσεται και το παράδειγμα της Κύπρου. Σχετικά, βλ. Οικονομίδου-Αποστολίδου/Καμπέρη, Θέματα υπεράκτιων εταιριών της Κύπρου και Κοινοτικό Δίκαιο, ΔΕΕ 1999, 975 επ.

31. Ανγκουίλα, Αντίγκουα, Αρούμπα, Γουατεμάλα, Κόστα Ρίκα, Barbados, Μπαχάμες, Μπελιζ, Νησιά Καϊμάν, Ολλανδικές Αντίλλες, Ουρουγουάη, Παναμάς, Πουέρτο Ρίκο.

32. Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Μακάο, Μαλαισία, Χονγκ-Κονγκ, Νήσοι Κουκ, Νήσοι Μάρσαλ, Ναούρου, Νιουέ, Σαμόα, Ταϊλάνδη.

33. Κουβέιτ, Λίβανος, Μπαχρέιν, Ντουμπάι, Ομάν.

34. Λιβερία, Μαυρίκιος, Τζιμπουτί, Σεϋχέλλες.

35. Ανδόρα, Γιβλαρτάρ, Γκέρνσεϊ, Ελβετία, Ιρλανδία, Κύπρος, Λιχτενστάιν, Μάλτα, Μονακό, Νήσος του Μαν, Τζέρσεϊ.

36. ΦΕΚ/Α/132/1.8.1967. Αναλυτικά επί αυτού, Δούβλης, ΕΤΡΑΧΡΔ 1996, 16 επ.

27. Palan/Stern-Weine, Britain's Second Empire, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.newleftproject.org>, 17.7.2012.

28. Αξίζει να αναφερθεί συναφώς ότι η Ευρωπαϊκή πήρε αυτό το όνομα, διότι οι συναλλαγές πραγματοποιούνται σε ευρωπαϊκή χώρα, εν προκειμένω στο City του Λονδίνου.

29. Όπως είναι: Η Ανγκουίλα, οι Βερμούδες, οι Βρετανικές Παρθένες Νήσοι, τα Νησιά Καϊμάν, το Γιβραλτάρ, το Μοντεσεράτ, τα Τερκ και Κάικος. Επίσης, το Τζέρσεϊ, το Γκέρνσεϊ και η Νήσος του Μαν, τα οποία βρίσκονται γεωγραφικά πολύ κοντά στη Βρετανία και αποτελούν εξαρτήσεις του βρετανικού στέμματος.

Ελλάδα προσωπικού τουλάχιστον (4) τεσσάρων απόμων και την διενέργεια δαπανών λειτουργίας στη χώρα μας τουλάχιστον 100.000 ευρώ. Από την παραπάνω διαπίστωση εξαιρείται ο κλάδος της ναυτιλίας, καθώς οι διατάξεις του α.ν. 89/1967 επεκτάθηκαν στις ναυτιλιακές επιχειρήσεις και αξιολογήθηκαν με επιτυχία στο πεδίο της ναυτιλίας³⁷, γεγονός το οποίο πρέπει να ειδωθεί σε συνδυασμό με το σύνολο των υφιστάμενων ευνοϊκών - φορολογικών- ρυθμίσεων της ελληνικής νομοθεσίας υπέρ του εφοπλιστικού κεφαλαίου³⁸.

III. Τομείς δραστηριοποίησης

12. Βασικοί τομείς δραστηριοποίησης των offshore εταιρειών είναι επιγραμματικά οι ακόλουθοι: 1) Η ναυτιλία, με την νηολόγηση πλοίων κάθε είδους (τάνκερ, πολυτελών σκαφών αναψυχής κ.λπ.) με σημαίες ευκαιρίας³⁹, 2) Η παροχή τραπεζικών υπηρεσιών⁴⁰, 3) Η διενέργεια χρηματιστηριακών συναλλαγών, 4) Η παροχή επενδυτικών

υπηρεσιών (εταιρείες επενδύσεων, αμοιβαία κεφάλαια, κερδοσκοπικά funds)⁴¹, 5) Η διαχείριση ακινήτων ή χαρτοφυλακίου ακινήτων, 6) Η παροχή ασφαλιστικών και αντασφαλιστικών υπηρεσιών, 7) Η συμμετοχή σε άλλες εταιρείες (εταιρείες holding), 8) Οι εταιρείες αδειών και δικαιωμάτων, με σκοπό τη διαχείριση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (άδειες εκμετάλλευσης χρήσης, ευρεσιτεχνίες, σήματα, βιομηχανικά σχέδια κ.λπ.), 9) Το άνοιγμα τραπεζικών λογαριασμών σε Τράπεζες άλλων χωρών, 10) Η αεροπλοΐα με την καταχώρηση αεροσκαφών, ιδιωτικών αεροσκαφών, ελικοπτερόν, 11) Το ηλεκτρονικό εμπόριο, 12) Ο τζόγος⁴². Πρέπει να σημειωθεί ότι τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως εξαιτίας της έξαρσης του φαινομένου και του υφιστάμενου ανταγωνισμού των εννόμων τάξεων, είναι εμφανής μια τάση εξειδίκευσης των δραστηριοτήτων των offshore δικαιοδοσιών, προκειμένου να καθιστανται ελκυστικότερες και να ανταποκρίνονται πληρέστερα στις ιδιωτικές ή επιχειρηματικές ανάγκες του εκάστοτε ενδιαφερόμενου⁴³.

37. Ο ν. 791/1978 με το μοναδικό του άρθρο 1 ορίζει ότι «... ναυτιλιακές εταιρείες, αίτινες συνεστήθησαν κατά τους νόμους αλλοδαπής Πολιτείας, εφόσον είναι ή ήταν πλοιοκτήτριαι ή διαχειρίστριαι πλοίων υπό ελληνικήν σημαίαν, ή είναι εγκατεστημένοι ή ήθελον εγκατασταθή εν Ελλάδι δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 25 του ν. 27/1975 ή των α.ν. 89/1967 και 378/1968, διέπονται, ως προς την σύσταση και την ικανότητα δικαίου, υπό του δικαίου της Χώρας της εν τω καταστατικώ έδρας των, αδιαφόρως του πόθεν διευθύνονται ή διευθύνοντο εν όλω ή εν μέρει αι υποθέσεις των...». Η παραπάνω ρύθμιση έχει επεκταθεί και στις αλλοδαπές εταιρείες που είναι πλοιοκτήτριαι πλοίων με ξένη σημαία, εφόσον τα πλοία τελούσαν ή τελούν υπό τη διαχείριση γραφείου ή υποκαταστήματος εταιρείας που υπάγεται στις διατάξεις του άρθρου 25 του ν. 27/1975.

38. Βλ. μεταξύ άλλων Αντάπαση, Το σύστημα φορολογίας εισοδήματος των ελληνικών πλοίων, 2001.

39. Στο χώρο της ποντοπόρου ναυτιλίας προτιμώνται κατά κόρον οι offshore δικαιοδοσίες του Παναμά (22,63% της συνολικής χωρητικότητας του παγκόσμιου στόλου) και της Λιβερίας (11,14% της συνολικής χωρητικότητας του παγκόσμιου στόλου), καθώς και άλλων δικαιοδοσιών, όπως λ.χ. των Νήσων Μάρσαλ, των Βερμούδων, σχετικά: <<http://www.itfglobal.org/>>.

40. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι εκείνη του Παναμά, όπου δραστηριοποιούνται πάνω από 140 υπεράκτιες Τράπεζες. Σχετικά, βλ. Μελά, Οι υπεράκτιες τράπεζες και υπεράκτιες πιστωτικές κάρτες, e-forelogia 2012, 1166.

Γ. Κοινά χαρακτηριστικά της διάρθρωσης των εξωχώριων εταιρειών

13. Οι υπεράκτιες εταιρείες χρησιμοποιούνται από σημαντικό αριθμό ιδιωτών, όχι μόνο για τη «λευκανση» βρόμικου χρήματος, αλλά και για τον αποκλεισμό της προσωπικής τους ευθύνης, την προστασία περιουσιακών τους στοιχείων από ανεπιθύμητους δανειστές, καθώς και την αποφυγή απόδοσης των αναλογούντων φόρων, όπως είναι λ.χ. ο φόρος κληρονομιάς. Το γεγονός αυτό

41. Βλ. Δουβή, Δομές υπεράκτιων εταιρειών - Εταιρείες Επενδύσεων (Investment Companies), Λογ 2010, 156· του ίδιου, Διεθνή υπεράκτια (offshore) χρηματοοικονομικά κέντρα, Λογ 2009, 1438. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από την πρόσφατη ελληνική επικαιρότητα είναι το επενδυτικό fund των 550 εκ. ευρώ της Λίστας Lagarde, το οποίο εδρεύει σε offshore δικαιοδοσία.

42. Κλασικές είναι οι περιπτώσεις: online casino, bet and win (διαδικτυακές εταιρείες στοιχημάτων κάθε είδους, όπως λ.χ. ποδοσφαιρικών αγώνων).

43. Βλ. επί παραδείγματι, την παροχή χρηματοπιστωτικών ή/και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από τα Νησιά Καϋμάν ή την νηολόγηση ποντοπόρων πλοίων με σημαία Λιβερίας.

θέτει ασφαλώς στο προσκήνιο την ανάδειξη των προνομίων εκείνων που παρέχουν οι offshore εταιρείες σε φυσικά και νομικά πρόσωπα, δικαιολογώντας την άνθηση του φαινομένου. Αν προβούμε σε μια αποδελτίωση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας τους, θα διαπιστώσουμε ότι τα κοινά βασικά δομικά στοιχεία που συναντώνται *grosso modo* σε όλες τις offshore δικαιοδοσίες είναι: α) η διασφάλιση της εχεμύθειας (ανωνυμίας) σχετικά με τους πραγματικούς δικαιούχους, β) η ευκολία και το χαμηλό κόστος ίδρυσης, γ) η ευλυγισία στη διοίκηση των εν λόγω εταιρειών και στη ρύθμιση των εσωτερικών σχέσεων των εταιρών, δ) η ελαστική τήρηση του κανονιστικού εποπτικού πλαισίου, όπως είναι λ.χ. η τήρηση της νομοθεσίας για το ξέπλυμα ή αρχή *Know your Customer* ή ανταλλαγή κρίσιμων φορολογικών στοιχείων και πληροφοριών ή έλλειψη διακρατικών συμφωνιών διοικητικής συνδρομής.

1. Η διασφάλιση της εχεμύθειας μέσω Offshore Trusts

14. Η διασφάλιση της ανωνυμίας των πραγματικών ιδιοκτητών μιας offshore εταιρείας αποτελεί ουσιώδες γνώρισμα του θεσμικού μοντέλου κάθε υπεράκτιας δικαιοδοσίας. Εκτός από το «πέπλο» της εμπιστευτικότητας που απλώνεται μέσα από τις διατάξεις για το τραπεζικό απόρρητο, σε αρκετές υπεράκτιες δικαιοδοσίες απουσιάζουν συγκεκριμένες νομικές υποχρεώσεις ως προς την καταχώρηση της συσταθείσας εταιρείας σε δημόσιο μητρώο ή σε Επιμελητήριο, ενώ ακόμη και εκεί που υφίστανται τέτοιου είδους μητρώα, γίνεται συνήθως μόνο μια εγγραφή της συσταθείσας εταιρείας, χωρίς να τηρούνται τα στοιχεία των πραγματικών δικαιούχων (μετόχων)⁴⁴. Σημειωτέον ότι σε αρκετούς φορολογικούς παραδείσους οι συσταθείσες εταιρείες δεν υποχρεούνται στη σύνταξη ισολογισμού ή στη δήλωση εισοδημάτων στις τοπικές φορολογικές αρχές, δεδομένου ότι στην πλειονότητά τους οι αρχές αυτές δεν επιβάλλουν καθόλου φόρους⁴⁵. Ο συνηθέστερος όμως τρόπος τήρησης και

διασφάλισης της ανωνυμίας των πραγματικών δικαιούχων μιας υπεράκτιας εταιρείας είναι η δημιουργία ενός offshore trust, το οποίο ως θεσμός έχει μακρά παράδοση και ποικιλόμορφη πρακτική εφαρμογή στο αγγλοσαξονικό δίκαιο, ενώ αποτελεί γνωστή και καθιερωμένη «πεπατημένη» στον κόσμο των υπεράκτιων δικαιοδοσιών. Άλλωστε, οι περισσότερες υπεράκτιες δικαιοδοσίες βρίσκονται υπό την επιρροή του βρετανικού στέμματος και ο νομικός τους πολιτισμός συνδέεται άμεσα με τις αγγλοσαξονικές νομικές παραδόσεις⁴⁶.

15. Δέον να αναφερθεί εν συντομία ότι ο θεσμός του offshore trust λειτουργεί στο πλαίσιο των όρων της συστατικής πράξης του εμπιστεύματος (trust deed), βάσει της οποίας μεταβιβάζονται περιουσιακά στοιχεία από ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, τον ιδρυτή (settler), σε ένα «έμπιστο» πρόσωπο, τον εμπιστευματοδόχο (trustee). Ο τελευταίος διαχειρίζεται τα περιουσιακά στοιχεία προς όφελος κάποιου τρίτου προσώπου, του δικαιούχου (beneficiary), ενώ θεωρείται κύριος των περιουσιακών αυτών στοιχείων (legal owner). Κρίσιμο είναι το γεγονός ότι το «εμπράγματο» δικαίωμα του trustee περιορίζεται στο μέτρο που εξυπηρετεί το σκοπό του trust. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο δικαιούχος (beneficiary) έχει δικαιώματα «εμπραγμάτου τύπου» επί της περιουσίας του trust, όπως το δικαίωμα παρακολούθησης της περιουσίας του trust σε περίπτωση που ο trustee τη μεταβιβάσει σε άλλο πρόσωπο. Στις offshore δικαιοδοσίες αυτός που διαχειρίζεται τα περιουσιακά στοιχεία του ιδρυτή του trust προς όφελος των δικαιούχων, δηλαδή ο trustee, είναι συνήθως μια εξωχώρια εταιρεία. Επομένως, τα πλεονεκτήματα ενός offshore trust έγκεινται στο νομικό αποχωρισμό του πραγματικού δικαιούχου από την περιουσία του, γεγονός που συνεπάγεται την απαλλαγή του από την υποχρέωση απόδοσης των φόρων που του αναλογούν, στην ενίσχυση της ανωνυμίας και της μυστικότητας ιδρυτών και δι-

44. Βλ. αναλυτικά επί των ζητημάτων αυτών και για κάθε offshore δικαιοδοσία ξεχωριστά: <http://www.offshore-e-com.com/>.

45. Βλ. Hadnum, *The World's Best Tax Havens*, 2012⁹, 165 επ.

46. Για μια αναλυτική προσέγγιση του ζητήματος, βλ. Δεληγιάννη-Δημητράκου, *Trust και καταπίστευση*, 1998, *passim*· Μέξια, *Μια συνοπτική θεώρηση του θεσμού του trust*, ΝομΕπ 2010, 26. Για το ζήτημα του νομικού χαρακτηρισμού και της αναγνώρισης του trust από το ελληνικό δίκαιο, Μέξιας, *ΝομΕπ* 2010, 26.

καιούχων από την μη ύπαρξη διατυπώσεων δημοσιότητας, και τέλος στο διεθνή χαρακτήρα των μορφωμάτων αυτών που καθιστούν ακόμη δυσχερέστερο τον έλεγχό τους.

2. Βασικές αρχές λειτουργίας της εξωχώριας εταιρείας

16. Οι υπεράκτιες δικαιοδοσίες απαιτούν κατά κανόνα ελάχιστες διατυπώσεις για τη σύσταση μιας offshore εταιρείας, ενώ διαθέτουν ελάχιστες θεσμοθετημένες διαδικασίες ή όργανα για τον έλεγχο των εταιριών αυτών. Η σύσταση αναλαμβάνεται από εξουσιοδοτημένα νομικά ή φυσικά πρόσωπα στη χώρα σύστασης⁴⁷, της οποίας οι κανονισμοί πρέπει να τηρηθούν προς τούτο. Το καταστατικό έχει συνήθως τη μορφή απλού ιδιωτικού εγγράφου, βεβαιώνει την ίδρυση της εταιρείας και περιέχει βασικές πληροφορίες, όπως την επωνυμία της, τον εταιρικό τύπο και τον τύπο των μετοχών, το μετοχικό κεφάλαιο, τον μέτοχο ιδρυτή της, το σκοπό ίδρυσής της, τις δραστηριότητες που θα αναπτύξει και τα δικαιώματα των μελών της. Σημαντικό εδώ είναι το γεγονός ότι οι ίδιες οι χώρες σύστασης δεν θέτουν περιορισμούς ως προς το τυπικό περιεχόμενο του καταστατικού. Το κεφάλαιο της εταιρείας είναι ονομαστικό, έχει δε συνήθως συμβολικό χαρακτήρα και δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας. Συνήθως, προτιμάται να εντάσσεται στην ίδια offshore εταιρεία ένα μόνο περιουσιακό στοιχείο, όπως λ.χ. ένας τραπεζικός λογαριασμός, ένα πλοίο, ένα ακίνητο, αφενός μεν για να είναι εύκολη και άμεση η μεταβίβαση των μετοχών σε

ένα πρόσωπο ή σε κάποια άλλη εταιρεία με τη σύνταξη ενός απλού πρακτικού του ΔΣ, που το συντάσσει ο διαχειριστής της, αφετέρου για να αποκλείεται ο κίνδυνος απώλειας όλων των περιουσιακών της στοιχείων, εάν κάποιο από αυτά κατασχεθεί ή γενικά αποτύχει επιχειρηματικά.

17. Ως προς τις μετοχές της εξωχώριας εταιρείας υπάρχει ιδιαίτερη ευελιξία. Κατά κανόνα εκδίδεται μία και μοναδική μετοχή, συνήθως στον κοιμιστή, και επομένως εκείνος που την κατέχει διατηρεί και τον απόλυτο έλεγχο της περιουσίας της εταιρείας. Οι μετοχές μεταβιβάζονται ελεύθερα από τον εκάστοτε μέτοχο ή κάτοχο. Τούτο σημαίνει ότι αν ο ιδιοκτήτης δεν επιθυμεί να εμφανισθεί κατά τη μεταβίβαση, εγχειρίζεται τη μετοχή (ή τις μετοχές) στους εκπρόσωπους του, που αποδεικνύουν ότι εκπροσωπούν το μέτοχο και προβαίνουν μαζί με τα μέλη του ΔΣ στη μεταβίβαση. Εξαιτίας της επιδιωκόμενης ανωνυμίας οι μέτοχοι της offshore εταιρείας δεν είναι μέλη του ΔΣ, ούτε διευθυντές (διαχειριστές) της. Άλλωστε, προς το σκοπό αυτό διορίζονται «τύποις» διευθυντές εμφανιζόμενοι ως εκπρόσωποι της υπεράκτιας εταιρείας στις προς τα έξω σχέσεις της και διαχειριζόμενοι τις υποθέσεις της. Διαχειριστές μπορεί να είναι είτε φυσικά είτε νομικά πρόσωπα. Συνήθως μια υπεράκτια εταιρεία (η A offshore) είναι διαχειριστής μιας άλλης υπεράκτιας εταιρείας (της B offshore), ενώ και οι δύο offshore εταιρείες ελέγχονται από τον ίδιο μέτοχο.

3. Οι μηδενικοί ή χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές - Οι διακρατικές συμφωνίες

18. Αδιαμφισβήτητο πλεονέκτημα που χαρακτηρίζει το σύνολο των εξωχώριων εταιρειών είναι ασφαλώς οι μηδενικοί ή χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές σε σχέση με το κράτος δραστηριοποίησης, η διάρκεια των οποίων διασφαλίζεται με ειδική νομοθετική ρύθμιση για μεγάλο χρονικό διάστημα⁴⁸. Υπό το πρίσμα αυτό και βάσει των φορολογικών προνομίων που παρέχουν οι υπεράκτιες δικαιοδοσίες, μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής κατηγορίες δικαιοδοσιών: α) εκείνες με

47. Τα έξοδα ίδρυσης και λειτουργίας ποικίλλουν μεταξύ τους και οι διαφοροποιήσεις στο κόστος είναι όσες είναι και οι offshore δικαιοδοσίες. Έτσι, υφίστανται δικαιοδοσίες όπου το κόστος ανέρχεται σε μερικές εκατοντάδες ευρώ, ενώ σε άλλες ανέρχεται σε μερικές χιλιάδες ευρώ. Στο ποσό ίδρυσης πρέπει να συνυπολογιστεί και το ετήσιο κόστος συντήρησης, καθώς επίσης και οι υφιστάμενες παροχές κάθε πακέτου, όπως είναι λ.χ. η παροχή λογιστικής και γραμματειακής υποστήριξης, το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού, η διάθεση και χρήση χώρου κ.λπ. Πάντως, το συνολικό κόστος φαίνεται να καθίσταται μάλλον απαγορευτικό για τον μέσο εργαζόμενο πολίτη. Για χρήσιμες πληροφορίες και περαιτέρω υλικό, βλ. <www.taxjustice.net> και <www.lawandtax-news.com>.

48. Έτσι, υπάρχουν δικαιοδοσίες που εγγυώνται το αφορολόγητο όριο για 20, 30 ή ακόμη και 50 χρόνια, βλ. Ha d n u m (2012⁹), 165 επ.

μηδενικό φόρο εισοδήματος ή/και μηδενικό εταιρικό φόρο⁴⁹, β) εκείνες με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές σε ειδικές κατηγορίες φόρων (όπως είναι ο εταιρικός φόρος κερδών κ.λπ.) ή/και με τη χορήγηση ειδικών φορολογικών προνομίων για ορισμένες μορφές εταιρειών, και τέλος γ) εκείνες που προβλέπουν την επιβολή φόρων μόνο για τα αμιγώς εσωτερικά (τοπικά) εταιρικά κέρδη, δεδομένου ότι τα κέρδη εκτός δικαιοδοσίας είτε δεν φορολογούνται καθόλου είτε φορολογούνται με χαμηλότατο συντελεστή. Στο γενικότερο φορολογικό καθεστώς των υπεράκτιων δικαιοδοσιών πρέπει να συνυπολογιστούν και τα σημαντικά οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από την ύπαρξη διακρατικών συμβάσεων για την αποφυγή της διπλής φορολόγησης (Double Tax Treaty), καθώς πολλές offshore δικαιοδοσίες έχουν υπογράψει σειρά τέτοιου είδους συμβάσεων με ισχυρά κράτη της Ευρώπης και της Αμερικής⁵⁰. Μέσω των διακρατικών αυτών συμφωνιών δίδεται στις επιχειρήσεις η δυνατότητα ευνοϊκού φορολογικού σχεδιασμού (tax planning) με τη μεταφορά κερδών από χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές σε δικαιοδοσίες με χαμηλή ή ανύπαρκτη φορολόγηση.

Δ. Η αντιμετώπιση των offshore εταιρειών στην ελληνική έννομη τάξη

19. Λαμβάνοντας υπόψη την προαναφερθείσα ποικιλομορφία των δράσεων που αναπτύσσονται από εξωχώριες εταιρείες, ο Έλληνας δικηγόρος ή/και δικαστής θα βρεθεί αντιμέτωπος με μια σειρά από νομικά ζητήματα, που ενδέχεται να

49. Βλ. επί παραδείγματι, τα Νησιά Καϋμάν, τις Μπαχάμες, τη Νήσο του Μαν, τις Βερμούδες κ.λπ.

50. Η παγκοσμιοποίηση και η αύξηση της διασυνοριακής οικονομικής δραστηριότητας από φυσικά ή νομικά πρόσωπα καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη τέτοιου είδους συμφωνιών για την αποφυγή της διπλής φορολόγησης, καθώς και για την παροχή σχετικών πληροφοριών από το εξωτερικό, η οποία καθίσταται δυνατή μόνο με την υποστήριξη και συνδρομή των αλλοδαπών φορολογικών αρχών. Σχετικά, βλ. Μάρκο, Διεθνείς διμερείς συμβάσεις για την αποφυγή της διπλής φορολογίας εισοδήματος, 2001, *passim*. Ως προς την ερμηνεία τους, Γσοροφλής, Η ερμηνεία των διμερών διεθνών συμβάσεων για την αποφυγή της διπλής φορολογίας, 2010, 76 επ.

ανακύψουν, όταν λ.χ. μια υπεράκτια εταιρεία θα εμπλακεί σε δικαστική διαμάχη με έναν Έλληνα δανειστή στο πλαίσιο της συναλλακτικής τους σχέσης.

1. Σε επίπεδο Εταιρικού Δικαίου

20. Ένα από τα πρώτα ζητήματα που θα κληθεί να αντιμετωπίσει ο εφαρμοστής του δικαίου σε μια διαφορά μεταξύ offshore εταιρείας και Έλληνα δανειστή, είναι εκείνο του εφαρμοστέου δικαίου της πραγματικής ή καταστατικής έδρας⁵¹. Δεδομένου ότι το ελληνικό δίκαιο ακολουθεί κατά κανόνα την αρχή της πραγματικής έδρας, θα τεθεί προς διερεύνηση το ζήτημα της έγκυρης ή μη σύστασης της υπεράκτιας εταιρείας (με κεφαλαιουχική μορφή)⁵², η οποία να μεν δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, έχει όμως την καταστατική της έδρα σε κάποιο εξωτικό νησί της Καραϊβικής ή της Ωκεανίας. Η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με την υπ' αριθμ. 2/2003 απόφασή της έκρινε ότι «η ικανότητα του νομικού προσώπου ρυθμίζεται από το δίκαιο της έδρας του κατά το άρθρο 10. Ως έδρα νοείται η πραγματική και όχι η καταστατική. Εάν συνεπώς δεν έχουν τηρηθεί οι διατυπώσεις ιδρύσεως που επιτάσσει το ελληνικό δίκαιο για συγκεκριμένο εταιρικό τύπο, η εν λόγω εταιρεία είναι άκυρη»⁵³. Πάντως, το ελληνικό δίκαιο εισάγει με το ν. 791/1978 απόκλιση από τον κανόνα της

51. Για μια συνοπτική παρουσίαση της νομολογίας του ΔΕΚ (πλέον ΔικΕΕ) ως προς το ζήτημα αυτό, βλ. Παμπούκη Χ., Η κοινοτική ελευθερία εγκατάστασης ως προς τα νομικά πρόσωπα, σε: Παμπούκη (Επιμ.) Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, 2009, 143 επ.

52. Κατά κανόνα οι offshore εταιρείες ιδρύονται ως *Limited*, δηλαδή ως Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ). Βλ. σχετικά και Βοσκό, Ίδρυση, λειτουργία, κατηγορίες και θέματα των εξωχώριων εταιρειών, Εισήγηση της 17.2.2009 - Εκδήλωση του Συνδέσμου Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <<http://www.syneemp.gr/?pgtp=1&aid=1235640800>>.

53. Αναλυτικά επί της απόφασης, Γρηγοριάδης, Υπεράκτια εταιρεία με πραγματική έδρα στην Ελλάδα (Σκέψεις με αφορμή της υπ' αριθμ. 2/2003 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου), ΧρΙΔ 2003, 760. Επίσης, βλ. τα σχόλια *Αθανασίου* και *Αλεξανδρή* στην ΟΛΑΠ 2/2003, ΔΕΕ 2003, 525. Σχετικά και Καραμπατζός, Το κύρος υπεράκτιας εταιρείας-ιδιοκτήτριας ακινήτου με καταστατική έδρα σε «υπερπόντια χώρα» - Ιδίως υπό το πρίσμα της ΟΛΑΠ 2/2003, ΧρΙΔ 2009, 293.

πραγματικής έδρας για τις ναυτιλιακές εταιρίες (πλοιοκτήτριες ή διαχειρίστριες εταιρίες πλοίων), καθώς οι εταιρείες αυτές δεν διέπονται από το δικαίωμα της πραγματικής αλλά από το δικαίωμα της καταστατικής τους έδρας⁵⁴. Ο λόγος της απόκλισης για τις ναυτιλιακές εταιρείες είναι προφανής, αφού δεν έχουν τηρήσει τις απαιτούμενες διαδικασίες σύστασης του ελληνικού δικαίου. Η ίδρυση τους γίνεται βάσει του νομικού πλαισίου της υπεράκτιας δικαιοδοσίας, προκειμένου να διέπονται από το ευνοϊκό καθεστώς της καταστατικής τους έδρας. Για να μην θεωρηθούν άκυρες, ο Έλληνας νομοθέτης έσπευσε να παρέμβει νομοθετικά, θεσπίζοντας την ανωτέρω απόκλιση υπέρ της καταστατικής έδρας⁵⁵.

2. Σε επίπεδο Φορολογικού Δικαίου

21. Το ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς μιας υπεράκτιας δικαιοδοσίας, σε συνδυασμό με τα ρυθμιστικά κενά της εθνικής νομοθεσίας στο κράτος δραστηριοποίησης της offshore εταιρείας⁵⁶, έδωσαν τη δυνατότητα στις τελευταίες να καταστρατηγήσουν εθνικές φορολογικές διατάξεις, προκειμένου να αποφύγουν την καταβολή των αναλογούντων φόρων. Κλασικό παράδειγμα από το πρόσφατο παρελθόν υπήρξε η μεταβίβαση (συνήθως πολυτελών) ακινήτων μέσω υπεράκτιων εταιρειών στο πλαίσιο πράξεων αγοραπωλησίας ή κληρονομικής διαδοχής. Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις το μεταβιβαζόμενο ακίνητο, το οποίο ανήκε σε κάποια offshore εταιρεία, άλλαξε χέρια με την παράδοση των ανώνυμων μετοχών της offshore εταιρείας από τον κάτοχο των μετοχών σε συγγενικό του πρόσωπο ή σε νέο αγοραστή, με

54. Ως προς το ζήτημα της απόκλισης αυτής από την αρχή της πραγματικής έδρας υφίσταται διαμάχη στη θεωρία, καθώς ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο α.ν. 89/1967 εντάσσεται στο δικαίωμα της κατάστασης αλλοδαπών και δεν περιέχει λανθάνοντα κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Πρβλ. σχετικά Παμπούκη, ΑΝ 89/67 και ΑΚ 10 (γνώμ.), ΔΕΕ 2002, 369.

55. Για τα ζητήματα που αναφέρονται στο πλαίσιο της Ιδιωτικής Κεφαλαιουχικής Εταιρείας (ΙΚΕ) σε σχέση με την καταστατική έδρα ως *lex societatis*, βλ. Βασιλακάκη, Το δικαίωμα της καταστατικής έδρας ως *lex societatis* της ΙΚΕ, ΔΕΕ 2013, 99 επ.

56. Α.χ. παναμέζικη εξωχώρια εταιρεία, που δραστηριοποιείται εν τοις πράγμασι στην Ελλάδα.

συνέπεια το Ελληνικό Δημόσιο να έχει απολέσει σημαντικότερα ποσά από την μη καταβολή των αναλογούντων φόρων βάσει της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου. Περαιτέρω, χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξε και η έκδοση εικονικών φορολογικών στοιχείων από υπεράκτιες εταιρείες με έδρα σε φορολογικούς παραδείσους. Οι συσταθείσες offshore εταιρίες παρουσιάζονταν ως εταιρείες παροχής υπηρεσιών σε ελληνικές επιχειρήσεις, εκδίδοντας φορολογικά στοιχεία, τα οποία η ελληνική επιχείρηση καταχωρούσε στα λογιστικά της βιβλία ως δαπάνες, μειώνοντας με τον τρόπο αυτό τα καθαρά φορολογητέα κέρδη της. Οι εξωχώριες εταιρείες αυτού του είδους ιδρύονταν συνήθως από τις ίδιες τις ελληνικές εταιρείες (πελάτες τους) με μοναδική πραγματική «οπηρεσία» την έκδοση εικονικών φορολογικών στοιχείων.

22. Οι προαναφερόμενες περιπτώσεις ώθησαν σταδιακά τον Έλληνα φορολογικό νομοθέτη, έστω και καθυστερημένα, στη θέσπιση μιας σειράς φορολογικών αντικινήτρων, προκειμένου να περιοριστούν κατά το δυνατόν οι σημαντικότερες απώλειες εσόδων υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου⁵⁷. Έτσι, στο πλαίσιο του ν. 3091/2002 επιβλήθηκε αρχικά η καταβολή ετήσιου φόρου της τάξεως του 3% επί της αντικειμενικής αξίας των ακινήτων που κατέχουν υπεράκτιες εταιρείες⁵⁸, ο οποίος μετά 2010 ανήλθε στο 15% ετησίως επί της αντικειμενικής αξίας των ακινήτων. Με τον τρόπο αυτό, επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό η μεταβίβαση ακινή-

57. Βλ. Αναγνώστου, Φορολογική μεταχείριση των εξωχώριων (offshore) εταιρειών στην Ελλάδα σήμερα, ΦΕ 2009, 2012· του ίδιου, Η φορολογία των εξωχώριων (offshore) εταιρειών στην Ελλάδα σήμερα μετά την ισχύ του ν. 3842/2010, Λογ 2011, 208· Μήτσιο, Εξωχώριες εταιρείες, Λογ 2010, 284. Επίσης, Τότσης, Οι εξωχώριες (offshore) εταιρείες στο στόχαστρο της ελληνικής φορολογικής νομοθεσίας, Λογ 2003, 510· Φωτόπουλος/Φωτόπουλος, Υπεράκτιες εταιρείες - Χρήσεις, φορολογικά προβλήματα, προοπτικές, Λογ 2001, 1066.

58. Βλ. Καλλιντέρη, Ο ειδικός φόρος 3% επί της ακίνητης περιουσίας που ανήκει σε εξωχώρια («offshore») εταιρία - Η αποκάλυψη των φυσικών προσώπων που συμμετέχουν στην εταιρία ως προϋπόθεση απαλλαγής από το φόρο. Ερμηνευτικοί προβληματισμοί, ΔΕΕ 2006, 1111· Λεοντάρη, Εξωχώριες (offshore) εταιρείες - Μεταβίβαση ακινήτων τους με ευνοϊκούς όρους. Παύση λειτουργίας τους στην Ελλάδα και λύση αυτών, Λογ 2003, 672.

των από υπεράκτιες εταιρίες σε φυσικά πρόσωπα⁵⁹. Αλλά και στο ζήτημα της έκδοσης εικονικών τιμολογίων ο φορολογικός νομοθέτης θέσπισε αντικίνητρα στο άρθρο 51B § 1 ΚΦΕ, σύμφωνα με το οποίο δεν αναγνωρίζονται τιμολόγια αυτού του είδους, δηλαδή από offshore εταιρίες, ως δαπάνες που εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα ή από το φορολογητέο εισόδημα, εκτός αν ο ενδιαφερόμενος αποδείξει ότι οι δαπάνες αυτές αφορούν πραγματικές και συνήθεις συναλλαγές και δεν έχουν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά κερδών ή εισοδημάτων ή κεφαλαίου, με σκοπό τη φοροαποφυγή ή φοροδιαφυγή. Η ίδια διάταξη εφαρμόζεται και σε άλλες κατηγορίες εσόδων, όπως π.χ. στις αμοιβές που αποκομίζει κάποιος από δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας⁶⁰.

3. Σε επίπεδο Ποινικού Δικαίου – Offshore συναλλαγές με Πιστωτικά Ιδρύματα και νομικά επαγγέλματα

23. Η αντιμετώπιση της εμπλοκής offshore εταιριών κατά τη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων

59. Δεν πρέπει βέβαια να παροράται ότι από την καταβολή του 15% εξαιρούνται ορισμένες κατηγορίες εταιριών (και offshore εταιριών). Βλ. επί παραδείγματι, τις ναυτιλιακές εταιρίες που κατέχουν μέσω υπεράκτιων εταιριών ακίνητα για συγκεκριμένες χρήσεις.

60. Εκτός από τα αντικίνητρα σε φορολογικό επίπεδο, στην ελληνική νομοθεσία υφίστανται και αντικίνητρα για τη χρήση υπεράκτιων εταιριών στο πλαίσιο κατασκευής δημοσίων έργων, προφανώς για να αντιμετωπιστούν οι περιπτώσεις ξεπλύματος βρώμικου χρήματος μέσω της κατασκευής δημοσίων έργων. Βλ. τις προβλέψεις του Κώδικα Κατασκευής Δημοσίων Έργων (ν. 3669/2008), ο οποίος απαγορεύει τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με εξωχώριες εταιρίες, όπως αυτές εξειδικεύονται βάσει της Λίστας του ΟΟΣΑ με απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών (άρθρο 32 § 4 του ν. 3669/2008). Το ίδιο νομοθέτημα απαγορεύει και τη συμμετοχή εξωχώριων εταιριών σε επιχειρήσεις που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις, εφόσον το ποσοστό της συμμετοχής εκ μέρους της offshore είναι μεγαλύτερο του 1% του μετοχικού κεφαλαίου της συμμετέχουσας στο δημόσιο έργο επιχείρησης. Ο ίδιος νόμος απαγορεύει επίσης σε offshore εταιρίες να κατέχουν εταιρικά μερίδια ή να είναι εταίροι των εταιριών σε επιχειρήσεις που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις, εφόσον και εδώ το ποσοστό ξεπερνά το 1%. Τα ίδια ισχύουν *mutatis mutandis* και για τη συμμετοχές offshore εταιριών σε επιχειρήσεις Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ).

των από παράνομες δραστηριότητες (ξέπλυμα)⁶¹, αποτελεί ασφαλώς ένα ζήτημα μείζονος σημασίας για κάθε έννομη τάξη⁶², δεδομένου ότι η διεθνοποίηση των συναλλαγών και η ευκολία μεταφοράς κεφαλαίων από κάθε μέρος του Πλανήτη μέσω του τραπεζικού συστήματος μεγιστοποιεί τους κινδύνους προς αυτή την κατεύθυνση. Επομένως, η διερεύνηση των υποχρεώσεων των Πιστωτικών Ιδρυμάτων, όταν καλούνται να αντιμετωπίσουν συναλλαγές που πραγματοποιούνται μέσα από υπεράκτιες εταιρίες, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Παρόμοιο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι υποχρεώσεις των νομικών επαγγελματιών, καθώς δεν είναι διόλου απίθανο δικηγόροι ή/και συμβολαιογράφοι να εμπλακούν σε συναλλαγές με υπεράκτιες εταιρίες. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των δικηγόρων που λειτουργούν ως εκπρόσωποι offshore εταιριών στην Ελλάδα⁶³ ή των συμβολαιογράφων που μετέχουν σε συμβολαιογραφικές πράξεις με υπεράκτιες εταιρίες, όπως λ.χ. κατά τη διαδικασία μεταβίβασης περιουσιακών στοιχείων από και προς την offshore εταιρεία⁶⁴.

3.1. Offshore εταιρίες και Πιστωτικά Ιδρύματα

24. Ξεκινώντας από τις υποχρεώσεις των Πιστωτικών Ιδρυμάτων, πρέπει να σημειωθεί ότι η Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ) μέσω της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων (ΕΤΠΘ), ενεργώντας ως αρμόδια εποπτική αρχή εντός των

61. Σχετικά Ζέρβα, ΠοινΔικ 2001, 1046.

62. Βλ. σχετικά Τσιρίδη, Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα χρήματος (Ν 3691/2008), 2009, *passim*. Ειδικά για την αντιμετώπιση του «ξεπλύματος» στο πεδίο των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, βλ. Δούβλη, Η αντιμετώπιση του «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος» από την ελληνική τραπεζική νομοθεσία, ΕΛΛΔνη 1995, 29· του ίδιου, Ο έλεγχος για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος στους χρηματοπιστωτικούς ομίλους εντός και εκτός ΕΕ, ΕΛΛΔνη 2011, 1284 επ. Πρβλ. επίσης την έκθεση της Eurostat: Tavares/Thomas/Roudaut, Money laundering in Europe, 2010 (<www.europa.eu>).

63. Βλ. επί παραδείγματι, τους δικηγόρους που σύμφωνα με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης εκπροσωπούσαν τις εξωχώριες εταιρίες στην υπόθεση Τσοχατζόπουλου.

64. Αγορά ακινήτων ή αγορά γης για την ανάπτυξη ξενοδοχειακής μονάδας από Ρώσους επενδυτές στη Χαλκιδική.

αρμοδιοτήτων της δυνάμει του άρθρου 6 § 2 του ν. 3691/2008, προέβη στην έκδοση της υπ' αριθμ. 281/2009 απόφασης, η οποία αποτελεί το κύριο κανονιστικό πλαίσιο εφαρμογής της νομοθεσίας για την αποτροπή του ξεπλύματος από τα εποπτευόμενα Πιστωτικά Ιδρύματα και τους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς⁶⁵. Η ανωτέρω απόφαση της ΤτΕ προβαίνει σε μια διαβάθμιση των πελατών σε τρεις τουλάχιστον κατηγορίες κινδύνου (risk based approach)⁶⁶ και εντάσσει συγκεκριμένες κατηγορίες πελατών υποχρεωτικά στην κατηγορία υψηλού κινδύνου, για την οποία εφαρμόζονται όχι μόνο «απλά», αλλά «αυξημένα» μέτρα δέουσας επιμέλειας. Στην κατηγορία πελατών υψηλού κινδύνου εντάσσονται και οι εξωχώριες εταιρείες, τα trust, και γενικά τα σχήματα εμπιστευματικής διαχείρισης κεφαλαίων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων. Στην περίπτωση κατά την οποία το Πιστωτικό Ίδρυμα εμπλέκεται σε συναλλαγές με υπεράκτιες εταιρείες, είναι υποχρεωμένο να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την πλήρη διαπίστωση της διάρθρωσης, της κυριότητας και του ελέγχου της εταιρείας και την εξακρίβωση της ταυτότητας των πραγματικών δικαιούχων φυσικών προσώπων. Πέραν των υποχρεώσεων αυτών, το Πιστωτικό Ίδρυμα λαμβάνει γραπτή δήλωση από το νόμιμο εκπρόσωπο της υπεράκτιας εταιρείας, με την οποία ο τελευταίος δεσμεύεται ότι σε περίπτωση που οι μετοχές των πραγματικών δικαιούχων μεταβιβάσθουν σε τρίτο ή συμβεί οποιαδήποτε σημαντική μεταβολή στο καθεστώς της εταιρείας, να ανακοινώσει τις μεταβολές αυτές άμεσα στο Πιστωτικό Ίδρυμα. Εάν υπάρξει αλλαγή στους πραγματικούς δικαιούχους της εταιρείας, τότε η Τράπεζα εξετάζει κατά πόσον ενδεικνύεται ή όχι η συνέχιση της επιχειρηματικής σχέσης.

65. ΕΤΠΘ 281/17.3.2009, ΦΕΚ/650/Β/9.4.2009 «Πρόληψη της χρησιμοποίησης των εποπτευόμενων από την Τράπεζα της Ελλάδος πιστωτικών ιδρυμάτων και χρηματοπιστωτικών οργανισμών για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας», όπως ισχύει τροποποιηθείσα από την ΕΤΠΘ 300/28.7.2010 «Συμπλήρωση των αποφάσεων ΕΤΠΘ 281/17.3.2009 και 290/12/11/11/2009», καθώς και την ΠΔΤΕ 2652/29.2.2012, ΦΕΚ/503/Β/29.2.2012 «Τροποποίηση των Αποφάσεων της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 281/5/17.3.2009 και 285/6/9.7.2009».

66. Χαμηλού, κανονικού και υψηλού κινδύνου.

25. Σημαντικές ρυθμίσεις προβλέπει όμως η ίδια απόφαση της ΤτΕ για τα trust και τα λοιπά σχήματα εμπιστευματικής διαχείρισης κεφαλαίων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων. Και εδώ το Πιστωτικό Ίδρυμα λαμβάνει εύλογα μέτρα, αναλόγως του βαθμού της επικινδυνότητας, προκειμένου να κατανοήσει τη διάρθρωση της κυριότητας και του ελέγχου του εμπιστευμένου. Κρίσιμο είναι το γεγονός ότι η Τράπεζα στις περιπτώσεις εμπλοκής trust ή παρόμοιων μορφωμάτων διαπιστώνει και επαληθεύει: το όνομα και την ημερομηνία σύστασης, την ταυτότητα των εμπιστευματοπαρόχων, εμπιστευματοδόχων και πραγματικών δικαιούχων, τη φύση και το σκοπό της σύστασης και των δραστηριοτήτων του σχήματος αυτού, καθώς και την πηγή και την προέλευση των χρημάτων. Τούτο σημαίνει ότι ένα offshore trust δεν μπορεί να επιχειρήσει καμία συναλλαγή μέσω ενός Πιστωτικού Ιδρύματος στην Ελλάδα, εάν δεν αποκαλύψει πρώτα την ταυτότητα όλων των συμμετεχόντων σε αυτό⁶⁷. Επομένως, οι ανωτέρω νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις καθιστούν σαφές ότι το ξέπλυμα μέσω offshore εταιρειών, ειδικά με την παρεμβολή και τη διαμεσολάβηση του τραπεζικού συστήματος, το οποίο έχει καταστεί πλέον αναγκαίος κρίκος σε κάθε είδους συναλλαγή, έχει καταστεί εξαιρετικά δυσχερές⁶⁸.

67. Πρβλ. επίσης την υπ' αριθμ. 5.15.5 πρόβλεψη της απόφασης της 281/2009 ως προς το περιεχόμενο της έννοιας του «πραγματικού δικαιούχου», το οποίο για τους σκοπούς της εν λόγω παραγράφου που αφορά μεταξύ άλλων και στα trust, είναι: α) το φυσικό πρόσωπο ή τα φυσικά πρόσωπα που δικαιούνται ποσοστό 25% τουλάχιστον των περιουσιακών στοιχείων της νομικής οντότητας ή του νομικού σχήματος, εφόσον οι μέλλοντες δικαιούχοι έχουν ήδη προσδιορισθεί, β) η κατηγορία προσώπων, προς το συμφέρον της οποίας κυρίως έχει συσταθεί ή λειτουργεί η νομική οντότητα ή το νομικό σχήμα, εφόσον οι δικαιούχοι του νομικού προσώπου ή του νομικού σχήματος δεν έχουν προσδιορισθεί ακόμη, γ) το φυσικό πρόσωπο ή τα φυσικά πρόσωπα που ασκούν έλεγχο σε ποσοστό 25% τουλάχιστον επί των περιουσιακών στοιχείων της νομικής οντότητας ή του νομικού σχήματος.

68. Στις παραπάνω εξελίξεις πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερα ο καθοριστικός ρόλος των Συστάσεων της FATF/GAFI (Financial Action Task Force/Groupe d'Action financière), δηλαδή της Ομάδας Χρηματοπιστωτικής Δράσης: <<http://www.fatf-gafi.org/>>.

3.2. Offshore εταιρείες και νομικά επαγγέλματα

26. Όπως προαναφέρθηκε, και στα νομικά επαγγέλματα εφαρμόζεται απαρέγκλιτα ο ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα, αφού σύμφωνα με το άρθρο 5 § 1 στοιχ. ιγ' του νόμου αυτού υπόχρεα πρόσωπα νοούνται συμβολαιογράφοι και δικηγόροι: «όταν συμμετέχουν είτε ενεργώντας εξ ονόματος και για λογαριασμό των πελατών τους στο πλαίσιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών ή συναλλαγών επί ακινήτων είτε βοηθώντας στον σχεδιασμό ή στην υλοποίηση συναλλαγών για τους πελάτες τους». Ο ίδιος ο νόμος περιλαμβάνει μια περιπτώσιολογία των συναλλαγών που αφορούν: i) στην αγορά ή πώληση ακινήτων ή επιχειρήσεων, ii) στη διαχείριση χρημάτων, τίτλων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων των πελατών τους, iii) στο άνοιγμα ή τη διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, λογαριασμών ταμειυτηρίου ή λογαριασμών τίτλων, iv) στην οργάνωση των αναγκαίων εισφορών για τη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών, v) στη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών, εμπιστευμάτων (trusts) ή ανάλογων νομικών σχημάτων. Ασφαλώς, η παροχή νομικών συμβουλών εξακολουθεί να υπόκειται στην τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου, εκτός εάν ο ίδιος ο δικηγόρος ή ο συμβολαιογράφος συμμετέχει σε δραστηριότητες νομιμοποίησης παράνομων εσόδων ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ή εάν οι νομικές συμβουλές του παρέχονται με σκοπό τη διάπραξη αυτών των αδικημάτων ή εν γνώσει του γεγονότος ότι ο πελάτης του ζητεί νομικές συμβουλές, προκειμένου να διαπράξει τα ως άνω αδικήματα⁶⁹.

27. Πέρα από τα ανωτέρω και σε σχέση πάντα με τις υποχρεώσεις και την ευθύνη δικηγόρων και συμβολαιογράφων, δεν πρέπει να παροράται ότι

69. Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι το ΔΕΚ (πλέον ΔικΕΕ) στην απόφαση της 26.6.2007, υπόθ. C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone και λοιποί κατά Conseil des ministres*, Συλλ. 2007. I-5305, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η υποχρέωση ενημέρωσης και συνεργασίας των δικηγόρων με τις αρμόδιες αρχές για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες δεν προσβάλλει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, αφού αναφέρεται σε δραστηριότητες που κείνται εκτός της ένδικης διαδικασίας, και συνεπώς δεν υπάρχει ασυμβατότητα της Οδηγίας 2001/97/ΕΚ με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

η υπ' αριθ. 59467/13.7.2009 Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, εκδοθείσα κατ' εξουσιοδότηση του ν. 3691/2008, διαφοροποιεί τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στο νόμο για τα υπόχρεα πρόσωπα, συνεκτιμώντας το νομικό πλαίσιο που διέπει τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες⁷⁰. Έτσι, η ανωτέρω ΥΑ προβλέπει ότι στο πλαίσιο τήρησης των υποχρεώσεων της δέουσας ή της αυξημένης δέουσας επιμέλειας, δικηγόροι και συμβολαιογράφοι είναι υποχρεωμένοι για ποσά τουλάχιστον δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ να ελέγχουν την ταυτότητα του πελάτη, καθώς και την ταυτότητα του πραγματικού ή των πραγματικών δικαιούχων της εταιρείας-πελάτη, βάσει των προσκομιζόμενων νομιμοποιητικών εγγράφων της εταιρείας-πελάτη. Τούτο σημαίνει ότι εφόσον ο δικηγόρος εμπλέκεται σε συναλλαγή με μια offshore εταιρεία, πρέπει να προβεί στον προαναφερόμενο έλεγχο νομιμοποίησης μέχρι της αποκάλυψης του πραγματικού φυσικού προσώπου. Αν όμως υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ή γνώση ότι η σχεδιαζόμενη πράξη ή συναλλαγή για την οποία ζητείται η συνδρομή δικηγόρων ή/και συμβολαιογράφων με το αδίκημα νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα), οφείλουν να αποφύγουν τη διενέργεια της συναλλαγής, την άσκηση της δραστηριότητας ή την παροχή των υπηρεσιών τους.

Ε. Συμπεράσματα - Προοπτικές

28. Η πληθώρα των ζητημάτων που συνδέονται και αφορούν στο θεσμικό πλαίσιο των υπεράκτιων δικαιοδοσιών καθιστά την αναζήτηση της ενδεδειγμένης και ελκυστικότερης από πλευράς πλεονεκτημάτων offshore δικαιοδοσίας ένα δυσχερές εγχείρημα. Το συμπέρασμα αυτό επιτείνεται περαιτέρω και από το γεγονός ότι στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη των υπεράκτιων δικαιοδοσιών εμφανίζονται μια σειρά από δικαιοδοσίες που υπερέχουν σαφώς έναντι άλλων, εξαιτίας της εξειδίκευσής τους στην παροχή συγκεκρι-

70. Η εν λόγω απόφαση αφορά στον καθορισμό των λεπτομερειών εφαρμογής των επιμέρους υποχρεώσεων των δικηγόρων, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 § 4 του ν. 3691/2008, και εκδόθηκε κατόπιν και της από 5.3.2009 γνώμης της Ολομέλειας των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων της χώρας.

μένων υπηρεσιών. Η αναζήτηση επομένως της αρμόζουσας δικαιοδοσίας προϋποθέτει μια περιπτωσιολογική και ad hoc προσέγγιση βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως λ.χ. ο τομέα δραστηριοποίησης της (μέλλουσας) εταιρείας, το συνολικό ετήσιο κόστος λειτουργίας της, οι φορολογικοί συντελεστές στους οποίους αυτή υπόκειται, οι υφιστάμενες διακρατικές συμφωνίες για την αποφυγή της διπλής φορολόγησης, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα, η γεωγραφική εγγύτητα της δικαιοδοσίας προς τον ιδρυτή (πελάτη). Προκειμένου να αποφευχθούν ανεπιθύμητες και απρόβλεπτες συνέπειες για τα οικονομικά συμφέροντα του πελάτη, η εξέταση των ανωτέρω κριτηρίων σε σχέση με τον σκοπό σύστασης της υπεράκτιας εταιρείας, καθιστά τη συμβουλευτική συνδρομή ενός ειδικού μια μάλλον αναγκαία διαδικασία.

29. Κλείνοντας, πρέπει να επισημανθεί, ειδικά δε μετά τις πρόσφατες οικονομικοπολιτικές εξελίξεις στην περίπτωση του φορολογικού παραδείσου της Κύπρου, ότι το ερώτημα ως προς την μελλοντική βιωσιμότητα των υπεράκτιων δικαιοδοσιών επανέρχεται με δριμύτητα στο προσκήνιο. Θα μπορούσε η οικονομική κρίση, ο φορολογικός ανταγωνισμός των εννόμων τάξεων, η σταδιακή διάβρωση της φορολογικής βάσης των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών και η μεταφορά των οικονομικών βαρών στους πιο αδύνατους (μισθωτούς και συνταξιούχους), να οδηγήσει μέσα από τις διεθνείς πιέσεις των ισχυρών κρατών του Πλανήτη, σε έναν «στραγγαλισμό» των δικαιοδοσιών αυτών, και επομένως στο σταδιακό μαρασμό τους; Όπως σχολιάζει, τουλάχιστον εύστοχα για την ώρα, ο Αμερικανός δικηγόρος Jack Blum: «τελικά οι τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα από τις μεγάλες χώρες είναι οι μεγάλοι παίκτες στον κόσμο των εξωχώριων εταιρειών. Χωρίς αυτούς, χωρίς πρόσβαση στο διεθνές σύστημα πληρωμών, που παρέχουν και χωρίς πρόσβαση στις αγορές, όλο αυτό το θέμα των υπεράκτιων εταιρειών θα μπορούσε να λήξει μέσα σε ένα λεπτό». Όμως, οι παρούσες και μέλλουσες εξελίξεις, όπως αυτές φαίνεται να σχηματοποιούνται σταδιακά στην ευρωπαϊκή, αλλά και γενικότερα στην παγκόσμια οικονομία, θα καταδείξουν τελικά αν οι φορολογικοί παράδεισοι και οι υπεράκτιες δικαιοδοσίες θα παραμείνουν διαχρονικά στο απυρόβλητο ή αν «το κουτί της Πανδώρας» θα ανοίξει

για αυτές υπό την ασφυκτική πίεση των ισχυρών κρατών του κόσμου για φορολόγηση των «αφανών» κεφαλαίων, αλλά και για τη σταδιακή μεταφορά τους στην πραγματική οικονομία της αγοράς.